

aktuellt

Nyhetschef Karolina Andersson
e-post karolina.andersson@svd.se

Virtuellt Bergman-museum

Mitt under Bergmanveckan på Fårö öppnas Stiftelsen Ingmar Bergmans arkiv för allmänheten genom sajten ingmarbergman.se. Hela arkivet är bara tillgängligt för forskare, men stiftelsens personal i samarbete med SF, Dramaten, Svenska Filminstitutet och SVT har gjort delar av arkivet digitalt tillgängligt för alla. Enligt stiftelsens vd Jan Holmberg är det ett "enastående virtuellt museum över en av 1900-talets främsta konstnärer". **JOHAN HELLEKANT**

Delar av Ingmar Bergmans arkiv är nu tillgängligt för allmänheten.

FOTO: ANDERS WIKLUND/SCANPIX

Hötorgsskraporna i dag, med den femte närmast Sergels torg. FOTO: HENRIK MONTGOMERY/SCANPIX

1961 – den femte och sista skrapans första två våningar växer fram. Stommen är av stål.

Modernnt landmärke

JUBILEUM Modernismens främsta landmärke i Stockholm fyller 50 år. Den 1 juli 1962 blev de fem Högtorgsskraporna en komplett ensemble. Byggnaderna lanserades med lekplatser och kaféliv på taken – och fascinerar än i dag.

Webb-tv
"Det var rena Klondike". Holger Joné berättar och visar bilder från bygget.
»svd.se/nyheter/stockholm/kan-du-ditt-stockholm

Hur ofta lyfter vi ögat upp mot Hötorgsskraporna och deras fasader? Nu är det dags att ära de fem 18-våningshusen mitt i Stockholms city – en kvintett som i sommar fyller halvt sekel. Stockholmaren Holger Joné var bara 22 år när den femte och sista skrapan stod klar. Han var praktikant på bygget och minns hur en av de så kallade "riksgruperna" började bli besvärande för politikerna. City kring Hötorget var som ett enda stort hål, så mycket skulle byggas i skiftet mellan 1950- och 60-talen.

–Då bestämdes att den femte och sista Hötorgsskrapan måste stå klar senast 1 juli 1962, vilket också lyckades. Det var med hot om vite om en miljon kronor, en för tiden enorm summa, berättar Holger Joné.

Den modernistiska byggstilen efter amerikansk förebild anammades också i det hårt bombade Tyskland. I Sveriges huvudstad var det tunga skälet en trafikomläggning med tunnlar för bilar och t-bana. Någon annan teknik än att gräva uppifrån

fanns inte, varför stora delar av de gamla kvarteren revs.

–Jag tyckte att det var helt fantastiskt att vi skulle få en modern stad. Det fanns inga andra tankar hos vare sig mig eller mina föräldrar än att släppa fram det nya. Det var så här man skulle göra på den tiden, minns Holger Joné.

Många andra förlorade sina hem och barndomskvarter när Hötorgscity byggdes. Men höghus hade diskuterats redan före andra världskriget. Argumentet för att de skulle bli just fem var att den arkitektoniska dynamiken blev bättre än med fyra. "Man ger en dam fem rosor, inte fyra", förklarade arkitekten David Helldén som la stadsplanen för det som idag är Stockholms absoluta city.

Det viktiga var alltså gruppen av skrapor, även om alla fick olika arkitekter. Tillsammans skulle de forma en helhet genom att stå på rad som skivor med exakt samma yttermått.

–Till och med taken skulle vara lika. De gjordes ursprungligen platta, så att utstickande installationer som hisshus inte skulle skilja dem åt, berättar Arkitekturmuseets arkivhandläggare Annika Tengström.

Den femte skrapan kom trots allt att avvika en smula från de övriga. Med sitt läge mot Sergels torg var den egentligen tänkt som hotell, och fick troligen därför en nästan helt glasad fasad. Men det blev inget hotell. Istället flyttade Australiens ambasad in.

1/3

av femte skrapan upptogs 1962 av varuhuset Kvickly. Tillsammans har skraporna 100 000 kvadraters yta.

Arkitekter

- 1:a huset: David Helldén
- 2: Anders Tengbom
- 3: Sven Markelius
- 4: Lars-Erik Lallerstedt
- 5: Backström & Reinius

Jag är glad och hedrad, men kanske ännu mer förvånad. I synnerhet när jag läste om juryns ålder.

Katarina von Bredows bok Flyga högt om några elever i klass 9 vann i dag Barnens Romanpris.

Katarina von Bredow
FOTO: LEIF R. JANSSON /SCANPIX

1

oktober blir Magdalena Jangard ny långfilmskonsulent på Svenska filminstitutet. Hon har bland annat jobbat som producent på SVT Drama och senast som chef för dramaenheten på SVT Väst.

KRÖNIKAN

MAGNUS GYLJE

Surrande bin även i surfplattan

Nu är det officiellt semester för många i Sverige trots att juni månads regnrekord kanske lägger sordin på stämningen. Det är i vilket fall en tid på året som lämpar sig bra för tillbakalutad läsning. Vi har jobbat hårt för att kunna erbjuda bra läs-upplevelser i papper och digitala kanaler hela sommaren. Bland ämnena framöver i SvD K ryms Autobahn, Kiviks marknad, Svenska Akademiens ordbok, trubadurer och katter på internet.

I padmagasinet SvD Insikt nr 10 som kommer i dag har vi lagt mycket möda på ett interaktivt reportage om bin – våra livsviktiga randiga vänner som numera även finns på Haga slott och på kontorstack mitt i stan. Bina har blivit en symbol för miljömedveten samtidskultur. I vårt digitala månadsmagasin, som nu surrar, kan du upptäcka biets anatomi och borra ner dig i detaljer som gadden genom att svepa över skärmen. Utforska hur ett bi ser världen, en blomma har helt annorlunda färger. Jämför livscykeln för drottning och arbetarbin. Och fördjupa dig i en rörlig bidans – inte helt lätt att efterlikna, men det kan vara värt ett försök.

Här är fler inslag i nr 10 som nu finns i app store. Trevlig sommarläsning!

DIGITALT UNIVERSITET

Se upp Sommar i P1 – här är det fördjupning så det sjunger om det! Vi guidar till 18 höjdpunkter i det digitala universum där allt är ett klick bort: text, podcasts och videoföreläsningar om konst, historia, vin och kvinnors rättigheter.

STRINDBERG I RÖRELSE

Se Strindberg växa fram i Stockholmsnatts skepnad när Pelle Forsshed tecknar.

QUIZ AV CERVENKA

Vad är en credit default swap? Testa dina kunskaper om finanskrisen i Andreas Cervenkas stora quiz.

KALLEN-TOFTS LINKÖPING

Följer du sommarföljetongen? Mons Kallentoft har deckarskola och guidar till sitt Linköping.

Magnus Gylje är redaktör för K och för Ipadmagasinet SvD Insikt. magnus.gylje@svd.se

FOTO: HOLGER JONÉ

Där Hötorgsskraporna nu står fanns tidigare kvarteret Stigbygeln. Här monteras fasadbelysningen på det sista höghuset.

FOTO: LENNART AF PETERSEN/STADSMUSEUM, HOLGER JONÉ

står stadigt

–Vi skojade om att australiensarna nog tålde värmen. Ett glasat hus i söderläge har ju sina brister, med australiensarna stannade i fem decennier, berättar Holger Joné.

Även om stilen kring Hötorgsskraporna påminde om ett amerikanskt köpcentrum togs det svenska folkhemmets sociala värden med i planeringen. Lekplatser skapades på terrasserna ovanpå höghusens sockelväningar. Också på butikstaken mellan höghusen fanns serveringar.

–Terrasserna var öppna dygnet runt. När de blev tillhåll för missbrukare fick man ha vakter. När vakter blev för dyrt stängdes terrasserna, beklagar Annika Tengström.

Idag äger Vasakronan de fyra första skraporna. Den femte, mot Sergels torg, ägs av AMF, som överväger att öppna sin terrass igen med en servering ett par trappor upp vid Mäster Samuelsgatans sydsida.

Det femte husets raffinerade ljusrampor kring fönstren mot Sergels torg finns kvar. Att åter lysa upp fasaden är dock inte aktuellt före nästa renovering.

–Kvarteret har väl changerat lite, men på sin tid var det mycket påkostat. Man ville till exempel ha marmorbeläggning på Sergelgatan, även om det aldrig blev så, berättar Annika Tengström.

Ändå hör Hötorgsskraporna till Sveriges mest intressanta moderna arkitektur. På 2000-talet

har de också blivit "kreddiga", genom uppmärksamhet från bland annat reklambyråer.

Är man i dag så nöjd att man skulle bygga ett sådant här kvarter igen?

Tomas Lauri, arkitekt och redaktör vid tidningen Svensk Arkitektur, tror inte det.

–Sådana öppna, smått ödsliga ytor som präglar delar av cityritar få nuförtiden. Nu gäller tätare stadsrum som lockar och aktiverar, till exempel genom uteserveringar. Vad som händer i marknivå är viktigt. Det är ganska sällan man tittar upp på höga hus och ser hur de verkligen ser ut, säger han.

JOHAN HELLEKANT

08-13 51 23, johan.hellekant@svd.se